

REPUBLIKA E SHQIPËRISË
MINISTRIA E ARSIMIT, SPORTIT DHE RINISË

Nr. 10453. Prot.

Tiranë, më 24.10.2018

MIRATOHET
MINISTËR

LINDITA NIKOLLA

PROGRAM ORIENTUES PËR MATURËN SHTETERORE

LËNDA : FILOZOFI DHE SOCIOLOGJI

(me zgjedhje)

VITI SHKOLLOR : 2018-2019

Tiranë, 2018

REPUBLIKA E SHQIPËRISË

MINISTRIA E ARSIMIT, SPORTIT DHE RINISË
INSTITUTI I ZHVILLIMIT TË ARSIMIT

PROGRAM ORIENTUES PËR MATURËN SHTETËRORE

(Provim me zgjedhje për gjimnazet)

LËNDËT:

**FILOZOFIA
dhe
SOCIOLOGJIA**

Koordinator: Astrit Dautaj

Viti shkollor 2018-2019

TIRANË, SHTATOR 2018

UDHËZIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT

Programi orientues për lëndët me zgjedhje “Filozofia” dhe “Sociologjia”, përfshin konceptet më të rëndësishme të lëndëve, si dhe njohuritë dhe shprehjet themelore që synohen në këto lëndë. Ky program është bazuar në programet ekzistuese të lëndëve “Filozofia” dhe “Sociologjia”, të zhvilluara respektivisht në klasën e 11-të dhe 12-të shkollave të mesme të përgjithshme.

Programi orientues për provimin me zgjedhje të lëndëve “Filozofia” dhe “Sociologjia” i vlefshëm për provimet me zgjedhje në kuadrin e Maturës Shtetërore për vitin shkollor 2018-2019, përbën një dokument të vlefshëm për shkollën e mesme, për nxënësit e interesuar dhe specialistët e përfshirë në procesin e konsultimit ose të vlerësimit për provimet e Maturës Shtetërore.

Programi orienton **nxënësit** për përvetësimin e materialeve kyçe mësimore, njohuritë, konceptet dhe shprehjet kryesore që duhet të zotërojnë për të përballuar me sukses provimin e lëndëve “Filozofia” dhe “Sociologjia” si lëndë me zgjedhje në Maturën Shtetërore.

Programi përmban informacionin e nevojshëm orientues për **mësuesit** e lëndëve “Filozofia” dhe “Sociologjia” të shkollës së mesme, që do të përgatisin maturantët për provimin e kësaj lënde me zgjedhje në Maturën Shtetërore.

Programi përbën një dokument zyrtar që duhet zbatuar me korrektesë nga **specialistët e vlerësimit**, të përfshirë në hartimin e bankës së pyetjeve dhe tezës së provimit të lëndës “Sociologjia”, si lëndë me zgjedhje për Maturën Shtetërore.

Ky program duhet shqyrtuar me kujdes nga secili prej grupeve të interesuara.

Kujdes i veçantë duhet bërë nga specialistët e përfshirë në hartimin e bankës së pyetjeve dhe të tezës së provimit të lëndëve “Filozofia” dhe “Sociologjia” të cilët **nuk duhet të përfshijnë për vlerësim çështje mësimore që nuk janë parashikuar në këtë program**. Banka e pyetjeve dhe teza e provimit të përmbajnë njohuri dhe koncepte të parashikuara në programin lëndor dhe të trajtuara në tekstet mësimore.

Mësuesit që do të përgatisin nxënësit për provimin e lëndëve “Filozofia” dhe “Sociologjia” t’i aftësojnë nxënësit jo vetëm për çështjet mësimore, njohuritë, konceptet dhe shprehjet e përcaktuara në këtë program, por të trajtojnë me ta edhe çështje që nuk trajtohen në tekstin e përzgjedhur, por që përmbajnë informacion të rëndësishëm dhe ndihmojnë nxënësit për të përvetësuar më mirë materialin e zgjedhur për provim.

Përgatitja e nxënësve për provimin e lëndëve “Filozofia” dhe “Sociologjia” të bëhet në mënyrë të vazhdueshme, që nxënësit të sigurojnë cilësinë e nxënies së çështjeve mësimore, të koncepteve kyçe dhe të aftësive intelektuale të përcaktuara në program.

Kujdes!

Në rastet kur njëri prej teksteve alternative nuk trajton një objektiv të caktuar të programit, atëherë **mësuesi** i lëndës, që ka përzgjedhur këtë tekst, ka detyrën të plotësojë informacionin e domosdoshëm për realizimin e objektivit të paralizuar.

Nuk është detyrë e nxënësit të sigurojë tekste të tjera për të realizuar objektivat e munguar!

UDHËZIM I VEÇANTË

Testi në provimin me zgjedhje të maturës shtetërore në lëndët “Filozofia” dhe “Sociologjia” do të ndërtohet në bazë të kërkesave dhe objektivave të programeve të këtyre lëndëve.

Testi **synon të vlerësojë atë çfarë di dhe është i aftë të bëjë nxënësi në fund të shkollës së mesme në lëndën e sociologjisë**, duke u bazuar në kërkesat e programit dhe në mundësitë që ofrojnë tekstet.

Kjo do të thotë se:

- a. Maturanti testohet për të vlerësuar shkallën e përvetësimit prej tij të njohurive, të ideve dhe të koncepteve bazë të lëndës. Programi në vijim përmban pikërisht fushat, temat, çështjet dhe konceptet kryesore të përzgjedhura për t’u testuar në këtë provim.
- b. Maturanti testohet për aftësitë intelektuale të vëzhgueshme dhe të matshme, të synuara nga programi dhe të zhvilluara gjatë në lëndën e qytetarisë në shkollë, të tilla si:
  1. aftësia për të identifikuar dhe për të përshkruar (nivel i ulët i aftësive intelektuale).
  2. aftësia për të shpjeguar dhe për të analizuar (nivel mesatar i aftësive intelektuale).
  3. aftësia për të vlerësuar, për të marrë dhe për të mbrojtur qëndrime të caktuara (nivel i lartë i aftësive intelektuale).

Aftësia për të identifikuar dhe për të përshkruar

Të identifikosh do të thotë të zbulosh kuptimin e gjërave të prekshme (p. sh., ministrat) ose jo të prekshme (p.sh., koncepte, të tilla si: drejtësia, barazia etj.). Të identifikosh diçka, do të thotë ta dallosh atë nga diçka tjetër, ta klasifikosh ose ta gruposh sipas ngjashmërisë etj.

Të përshkruash do të thotë të dallosh, me shkrim ose me gojë, karakteristikat kryesore të një sendi ose dukurie. Këto mund të jenë sende të prekshme, konkrete, por mund të jenë edhe procese, institucione, qëllime etj.

Aftësia për të shpjeguar dhe për të analizuar

Të shpjegosh do të thotë të identifikosh, të përshkruash, të qartësosh ose të interpretosh diçka, p.sh.: shkaqet e ngjarjeve, kuptimin e ngjarjeve ose ideve të caktuara, arsyet për ndërmarrjen e veprimeve ose qëndrimeve të caktuara.

Të analizosh do të thotë të ndash diçka në pjesët e saj përbërëse për të qartësuar kuptimin ose rëndësinë e saj, për shembull, për të kuptuar shkaqet e ngjarjeve, pjesët përbërëse dhe pasojat e ideve, e proceseve të caktuara shoqërore, politike ose ekonomike.

Aftësia për të vlerësuar, për të marrë dhe për të mbrojtur qëndrime të caktuara

Të vlerësosh do të thotë të përdorësh kritere ose standarde për të gjykuar, p.sh., për anët e forta ose të dobëta të qëndrimeve që lidhen me çështje të caktuara, synime, mjete etj.

Të marrësh një qëndrim të caktuar do të thotë të përdorësh kritere ose standarde për të arritur në një qëndrim që individi e zgjedh nga një numër i caktuar qëndrimesh ose në një qëndrim të ri.

Të mbrosh një qëndrim të caktuar do të thotë të përdorësh argumente dhe fakte që mbështesin atë qëndrim ose të kundërshtosh një qëndrim të caktuar, duke marrë parasysh edhe argumentet që i kundërvihen qëndrimit tënd.

Model i shpërndarjes së pikëve që rrjedhin nga pyetje të niveleve të ndryshme në test

Nivelet e aftësive intelektuale		
Niveli i ulët	Niveli mesatar	Niveli lartë
Aftësia për të identifikuar dhe për të përshkruar...	Aftësia për të shpjeguar dhe për të analizuar...	Aftësia për të vlerësuar, për të marrë dhe për të mbrojtur një qëndrim të caktuar...
40%	40%	20%

Shembuj rezultatesh komplekse të nxëni, që mund të maten/vlerësohen:

me anë të testeve që varen nga një kontekst i caktuar, të cilat nxënësi, pasi i lexon ose i analizon në një material të caktuar informativ, i plotëson me një ose me më shumë detyra; me anë të testeve me përgjigje të kufizuara; me anë të testeve me përgjigje të zgjeruara.

Rezultate të nxëni, që mund të vlerësohen me anë të testeve që varen nga një kontekst i caktuar janë, për shembull, aftësitë:

- për të dalluar lidhjet shkak-pasojë;
- për të dalluar zbatimin e parimeve;
- për të dalluar argumentet që kanë lidhje me çështjen;
- për të dalluar hipoteza të arsyeshme;
- për të dalluar përfundime të vlefshme etj.

Rezultate të nxëni, që mund të vlerësohen me anë të esëve me përgjigje të kufizuara, janë, për shembull, aftësitë:

- për të shpjeguar lidhjet shkak-pasojë;
- për të përshkruar zbatimin e parimeve;

- për të paraqitur argumente të vlefshme;
- për të formuluar hipoteza të arsyeshme;
- për të formuluar përfundime të vlefshme.

Rezultate të nxëni, që mund të vlerësohen me anë të eseve me përgjigje të zgjeruara, janë, për shembull, aftësitë:

- për të prodhuar, për të organizuar dhe për të shprehur ide;
- për të lidhur të nxënit në fusha të ndryshme të dijes;
- për të krijuar modele origjinale;
- për të vlerësuar ide të vlefshme.

FB: Matura Shtetërore 2019
IG: @matura.shteterore

FILOZOFIA

1. HYRJE

Studimi i filozofisë i shërben zhvillimit të aftësive intelektuale, të rëndësishme për jetën në tërësi, përtej njohurive dhe aftësive që kërkohen në profesione ose në fusha të veçanta të veprimtarisë njerëzore. Ai zhvillon aftësitë analitike kritike dhe interpretuese që zbatohen dhe janë të domosdoshme në çdo fushë lëndore dhe kontekst jetësor. Ai zhvillon aftësinë dhe prirjen për refleksion dhe vetëshprehje, për të shkëmbyer idetë dhe për të debatuar rreth tyre, për të nxënë gjatë gjithë jetës.

Studimi i filozofisë ndihmon në përgatitjen e qytetarëve për detyrat që ata kanë ndaj bashkësisë ku jetojnë dhe i pajis ata me përgjegjshmërinë dhe aftësitë e duhura intelektuale për të marrë pjesë në çështjet aktuale të politikës dhe të bashkësisë .

Në këtë mënyrë studimi i filozofisë krijon mundësitë për rritjen e pushtetit intelektual dhe për të përballuar ndryshimet e shpejta e të vazhdueshme që karakterizojnë sot veprimin dhe mendimin njerëzor.

2. SYNIMET E LËNDËS

Programi i lëndës së filozofisë synon të pajisë nxënësit me:

- aftësinë për të zgjidhur probleme, mbi bazën e analizës së koncepteve, të përcaktimeve, të argumenteve e të sintezës së larmisë së këndvështrimeve në një të tërë të vetme;
- aftësinë për të organizuar idetë dhe çështjet e ndryshme, për të dalluar dhe për të përzgjedhur atë që është thelbësore në sasinë e shumtë të informacionit me të cilin ndeshemi;
- aftësinë për të komunikuar idetë, duke ofruar mjetet kryesore të vetëshprehjes, si aftësinë për të paraqitur ide duke përdorur argumente të strukturuar mirë dhe sistematike;
- aftësinë për të shprehur e mbrojtur një qëndrim të caktuar me argumente;
- aftësinë për të ndërtuar e për të mbrojtur një pikëpamje, për të vlerësuar e për të mbajtur parasysh argumentet dhe pikëpamjet e ndryshme dhe të kundërta, aftësinë për të përzgjedhur dhe për të justifikuar zgjedhjen e një alternative;
- aftësinë për të formuluar hipoteza, për të bërë hulumtime, për të parashtruar probleme në mënyrë që të mundësohet zgjidhja e tyre;
- aftësinë e kërkimit, të kuptimit dhe të përballimit të të gjitha problemeve të rëndësishme të jetës;
- aftësinë për të kuptuar lidhjen e filozofisë me dijet dhe aktivitetet e tjera njerëzore, duke përdorur metodologjinë e përshtatshme për trajtimin e çështjeve filozofike, në situata të ndryshme;
- aftësinë e pjesëmarrjes qytetare për të zgjidhur në praktikë probleme të ndryshme jetësore filozofike;
- aftësinë për të zgjedhur një qëndrim të caktuar filozofik e moral në funksion të angazhimit të tij në jetën shoqërore.

2. Rezultatet e pritshme të programit të lëndës filozofia

Në fushën e njohurive

Nxënësi duhet të jetë në gjendje:

- të përshkruajë zhvillimin, evoluimin e mendimit filozofik, sipas periudhave historike;
  - të dallojë periudhat kryesore të zhvillimit të mendimit filozofik;
  - të përshkruajë karakteristikat kryesore të periudhës që lidhen me zhvillimin e filozofisë;
- të përshkruajë historinë e mendimit filozofik përmes përfaqësuesve të saj;
- të dallojë e të argumentojë lidhjen e disa prej koncepteve dhe problemeve kryesore të filozofisë me periudhat kryesore të mendimit filozofik në shekuj etj;
- të dallojë pikëpamjet e kundërta ose të ndryshme në historinë e mendimit filozofik dhe të përshkruajë dallimet dhe pikat e përbashkëta.

Historicizmi dhe lidhja e kushtëzimi reciprok

Nxënësi duhet të vlerësojë rrymat, mendimin dhe pikëpamjet filozofike, historike etj., në kohë dhe në hapësirë. Për këtë, ai duhet të jetë në gjendje:

- të dallojë tiparet thelbësore të periudhës historike, të cilës i përket një pikëpamje ose qëndrim filozofik;
- të shpjegojë lidhjen e një rryme, të një pikëpamjeje ose të një qëndrimi filozofik me faktorë historikë (ekonomikë, shoqërorë, politikë, kulturorë, fetarë etj.);
- të analizojë e të vlerësojë kufizimet ose vlerat e filozofëve, të mendimtarëve, të historianëve etj., në kohë dhe në hapësirë;
- të tregojë dhe të argumentojë rolin e filozofisë në përparimin e fushave ose aspekteve të ndryshme të jetës shoqërore e shkencore;
- të dallojë e të përshkruajë ndikimin e mendimit të përparuar botëror në mendimin filozofik në Shqipëri në periudha të ndryshme historike.

Ndryshimi dhe vazhdimësia

Nxënësi duhet:

- të kuptojë procesin e ndryshimit dhe të vazhdimësisë së mendimit filozofik dhe të shpjegojë arsyen e ndryshimit dhe vazhdimësisë;
- të dallojë ndryshimet dhe vazhdimësinë historike dhe të tregojë si këto kanë ndikuar në zhvillimin ose ndryshimin e pikëpamjeve filozofike;
- të dallojë tiparet kryesore të shoqërisë së sotme dhe të argumentojë vazhdimësinë e mendimit filozofik.

Krijimi i mendimit të pavarur

Nxënësi duhet të jetë në gjendje të krijojë dhe të respektojë mendimin e tij të pavarur. Për këtë, nxënësi duhet të jetë në gjendje:

- të dallojë ndryshimet që ekzistojnë në mendimin filozofik;
- të shpjegojë pse njerëz të ndryshëm kanë pikëpamje të ndryshme;
- të dallojë lidhjen e pikëpamjeve të ndryshme me interesa të ndryshme ekonomike, politike, fetare etj;
- të formulojë pikëpamjen e tij dhe të argumentojë pse të tjerët duhet të pranojnë mendimin e tij filozofik.

Respektimi i diversitetit

Nxënësi duhet të jetë në gjendje:

- të dallojë vlerat pozitive edhe në rrymat filozofike, mendimet e pikëpamjet me të cilat nuk është dakord;
- të argumentojë që çdo mendim, pra edhe mendimi i tij, është i kufizuar nga koha dhe vendi, nga interesat, arsimimi, përkatësia ekonomike, shoqërore etj;
- të tregojë pse të tjerët duhet të pranojnë mendimin e tij filozofik, për të kuptuar pse ai duhet të pranojë pikëpamjet e të tjerëve;
- të pranojë mendimin e tij dhe të tjetrit si mendime plotësuese në tablonë e përgjithshme të mendimit njerëzor të epokës.

Përmbajtja

Tematikat	Përmbajtja e tematikës (autorë, koncepte, probleme)
Tematika I. Periudha helenike 10 orë	<ul style="list-style-type: none"> - Hyrje e shkurtër në të cilën të përshkruhen rrethanat historiko-shoqërore të lindjes së filozofisë së kësaj periudhe dhe veçorive më të përgjithshme të kohës, veçanërisht lidhjen e mitit me shkencën dhe ndikimin që ato kanë pasur në mendimin dhe praktikën e kohës. - Parasokratikët dhe Sokrati; shkolla e Miletit, pitagorianët, Herakliti, Leucipi dhe Demokriti, sofistët. - Platoni; qëllimi i filozofisë, dialektika platonike, origjina e shkencës, reminishenca dhe miti, filozofia dhe politika, drejtësia, dekadencia e polisit, ligjet. - Aristoteli; organoni, kritika e teorisë së ideve, materiali dhe forma, shpirti, morali, politika.

<p>Tematika II. Periudha romake</p> <p>4 orë</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Përshkrimi i karakteristikave të përgjithshme të periudhës romake, që përcaktuan daljen e drejtimeve të mëposhtme filozofike. - Stoicizmi: origjina e stoicizmit, racionalizmi stoik, logjika, fizika, psikologjia, morali. - Epikurianizmi: kanonika, fizika, morali.
<p>Tematika III. Drejtimet filozofike në shekujt e parë të erës sonë</p> <p>5 orë</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Përshkrimi i karakteristikave të përgjithshme të epokës, sidomos i skepticizmit në epokën perandorake. - Seneka; stoicizmi i epokës perandorake, morali, individi dhe bota. - Mark Aureli; morali, mësimi i filozofisë, individi dhe universi - Neoplatonizmi (Plotini, Porfiri).
<p>Tematika IV. dhe Mesjeta Rilindja</p> <p>10 orë</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Përshkrimi i karakteristikave të përgjithshme të epokës, e veçanërisht i atyre që trajtojnë marrëdhëniet e arsyes dhe të besimit, që përcaktuan këtë tip të mendimit filozofik në këtë periudhë. - Arsyeja dhe besimi; kuptimi i besimit, kuptimi i arsyes, përdorimi i arsyes në funksion të besimit - Shën Agustini; teologjia dhe arsyeja, morali, qyteti i Zotit dhe qyteti tokësor. - Thoma Akuini; arsyeja dhe besimi, teoria e njohjes, provat e ekzistencës së Zotit, përshtatja e Aristotelit në funksion të teologjisë së krishterë - Avicena; teologjia myslimane, ndikimi i Aristotelit dhe neoplatonizmit, morali, teoria e njohjes. - Averroes; komentimi i Aristotelit, teoria e intelektit. - Montenji; pirroizmi i tij, morali dhe politika. - Kampanela; platonizmi i tij, utopia.
<p>Tematika V. Shekulli XVII</p> <p>9 orë</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Përshkrimi i karakteristikave të përgjithshme historiko – shoqërore që përcaktuan daljen e racionalizmit dhe të empirizmit dhe ndikimi i tyre në problematikën filozofike dhe në mendimin e kohës. - Frensis Bekon; kuptimi dhe shkencat eksperimentale, Organoni i Ri, prova eksperimentale.

	<ul style="list-style-type: none"> - Dekarti dhe kartesianizmi; metoda, metafizika, trupi dhe shpirti, morali, kartesianizmi i shek. XVII. - Hobsi; kontrata shoqërore, e drejta, politika, morali. - Spinoza; reforma e mendimit, natyra njerëzore, liria dhe jeta e përjetshme, feja pozitive dhe politike. - Xhon Loku; teoria e njohjes, politika, idetë.
<p>Tematika VI. Shekulli XVIII</p> <p>9 orë</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Përshkrimi i karakteristikave të përgjithshme historiko – shoqërore të shekullit që përcaktoi problemet e mëdha filozofike të kohës. Filozofia e shekullit XVIII si pararendëse e lëvizjeve të mëdha në Evropë drejt një shoqërie më të mirë dhe më të lirë. - Monteskjë; natyra e ligjeve, ndarja e pushteteve, determinizmi gjeografik. - David Hjum; teoria e njohjes, kritika e fesë, morali dhe politika. - Enciklopedistët francezë (Didëro, d’Alamber, Holbah, Helvetius). - Volteri; teoria e natyrës, njeriu dhe historia, toleranca. - Rusoi; kontrata, liria, natyra njerëzore. - Kanti dhe filozofia e tij kritike; arsyeja, teorike dhe praktike, feja, e drejta, aftësia e gjykimit.
<p>Tematika VII. Shekulli XIX dhe XX.</p> <p>21 orë</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Përshkrimi i karakteristikave të përgjithshme historike që përcaktuan sistemet e mëdha filozofike. Kritika e tyre. Pikënisjet për drejtimit bashkëkohore të filozofisë. - Utilitarizmi anglez: (Bentam) teoria e njohjes, morali, e drejta. - Hegeli; ndarjet e filozofisë, filozofia e natyrës, filozofia e shpirtit, triada hegeliane, feja e drejta, historia. - Kirkegard; individi, ekzistenca. - Filozofia sociale në Francë (Furier, Sen Simoni). - Ogyst Konti; reforma intelektuale dhe shkencat pozitive, sociologjia, feja e njerëzimit. - Xhon Stjuart Mill; logjika, shkencat morale dhe morali. - Marks; materializmi, historia, politika, ateizmi. - Fridrih Niçe; kritika e vlerave, mbinjeriu, ateizmi. - Henri Bergson; doktrina e njohjes, problemi i kujtesës, njeriu, natyra dhe funksioni i inteligjencës në raport me jetën. - Haideger; Dasein, njeriu, ontologjia, ankthi. - Sartri; ekzistenca, liria, ateizmi. - Xhon Dju; teoria e njohjes, kuptimi i përvojës, etika, edukimi, shoqëria. - Vitgenshtain dhe filozofia analitike; gjuha dhe përvoja, qëllimi i filozofisë, struktura logjike e gjuhës dhe bota.

	- Disa drejtime dhe probleme të filozofisë bashkëkohore; psikanaliza dhe ndikimi në filozofi, strukturalizmi, hermeneutika dhe strukturalizmi.
--	--

PESHA E TEMATIKAVE

Nr.	Tematikat	Pesha (në përqindje)
1.	Periudha helenike (10 orë)	15%
2.	Periudha romake (4 orë)	7 %
3.	Drejtimet filozofike në shekujt e parë të erës sonë (5 orë)	7%
4.	Mesjeta dhe Rilindja (10 orë)	15%
5.	Shekulli XVII (9 orë)	13%
6.	Shekulli XVIII (9 orë)	13%
7.	Shekujt XIX dhe XX (21 orë)	30%

FB: Matura Shtetërore 2019
IG: @matura.shteterore

SOCIOLOGJIA

REZULTATET E TË NXËNIT SIPAS TEMATIKAVE

Në programin e sociologjisë janë paraqitur rezultatet e të nxënit sipas tematikave. Rezultatet e të nxënit shprehen në terma njohurish, aftësish dhe qëndrimesh. Tematikat dhe renditja e tyre nuk nënkuptojnë që përmbajtja vjetore, përgjatë vitit shkollor, duhet të zhvillohet e ndarë në këtë renditje. Kombinimi dhe ndarja e njohurive, shkathtësive dhe qëndrimeve në situata të nxëni, kapituj ose grupe temash e njësi mësimore, si dhe renditja e tyre është e drejtë e përdoruesve të programit (më kryesorët janë autorët e teksteve dhe mësuesit). Sasia e orëve mësimore për secilën tematikë është *relativisht* rekomanduese.

TEMATIKA 1: KULTURA, INDIVIDË, SHOQËRIA	
<p>Kultura ose sistemi kulturor i çdo shoqërie është një dukuri shumë komplekse, e cila ndikon dhe shprehet në të gjitha modelet e sjelljes së anëtarëve të saj. Çdo sistem kulturor ka veçoritë e veta specifike që shfaqen në pesë përbërësit kryesorë të tij që janë: simbolet kulturore, gjuha, vlerat kulturore, normat kulturore dhe kultura materiale.</p>	
<p>Rezultatet e të nxënit Kultura Orë të sugjeruara: 10 orë</p>	
Njohuri	Aftësi
<p>Kultura</p> <p>Vlera kulturore</p> <p>Norma kulturore, ligjore etj.</p> <p>Simbol kulturor</p> <p>Gjuha</p> <p>Individi</p> <p>Shoqëria, shoqëri tradicionale</p> <p>Nënkultura</p> <p>Relativiteti kulturor</p> <p>Etnocentrizmi, Ksenocentrizmi</p> <p>Asimilim</p> <p>Disimilim</p>	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ shpjegon konceptin gjithëpërfshirës të kulturës; ▪ përshkruan funksionet e kulturës në marrëdhëniet e njerëzve me natyrën, me njëri-tjetrin, me shoqërinë; ▪ tregon kuptimin e simbolit kulturor, funksionet kryesore të simboleve kulturore dhe veçoritë kryesore të zhvillimit të tyre; ▪ dallon simbole të veçanta të kulturës shqiptare, të cilat luajnë rol të rëndësishëm në funksionimin e shoqërisë shqiptare; ▪ përshkruan kuptimin e gjuhës si tërësi simbolesh kulturore; ▪ përshkruan rolin e veçantë të gjuhës shqipe në shpjegimin e disa dukurive kulturore e gjuhësore të vendeve të tjera të Evropës; ▪ tregon kuptimin e konceptit sociologjik të vlerave kulturore, ▪ përmend disa vlera kryesore të kulturave perëndimore; ▪ argumenton rolin e veçantë të vlerave kulturore të besës dhe të mikpritjes së shoqërisë tradicionale shqiptare; ▪ shpjegon konceptin sociologjik të normave kulturore dhe shumëllojshmërinë e tyre; argumenton raportet ndërmjet

Etnicitet	<ul style="list-style-type: none"> normave kulturore dhe normave ligjore; ▪ shpjegon rolin e veçantë të normave kulturore në funksionimin e shoqërisë tradicionale shqiptare; ▪ përcakton konceptin sociologjik të nënkulturës dhe kundërkulturës; ▪ argumenton se kultura shqiptare është mozaik nënkulturash dhe e zhvilluar në periudha të gjata kohore si kundërkulturë; argumenton dhe ilustron me shembuj e fakte të qëmtuara nga jeta e përditshme; ▪ dallon vështirësitë kryesore (etnocentrizmi, ksenocentrizmi) me të cilat ndeshen njerëzit kur kalojnë nga njëri sistem kulturor te tjetri; ▪ përshkruan veçoritë kryesore të reagimit të shqiptarëve ndaj kulturave të tjera kryesisht nëpërmjet njohjes së përvojave jetësore të emigrantëve shqiptarë, të studentëve shqiptarë që studiojnë në vende të tjera; ▪ përshkruan rëndësinë teorike dhe praktike të relativitetit kulturor. ▪ përgatit një detyrë analitike sipas temave të përcaktuara në tekst ose që i përcakton mësuesja/mësuesi duke pasur parasysh veçoritë e qytetit ose të krahinës ku jetojnë nxënësit; ▪ përgatit një ese për një çështje të kulturës shqiptare.
Edukim ndërkulturor	
Mirëkuptim ndërkulturor	
Etj.	

TEMATIKA 2: SHOQËRIZIMI

Shoqërizimi është një proces mjaft kompleks. Nëpërmjet shoqërizimit çdo njeri formon personalitetin e vet si njeri, profesionist, veprimtar shoqëror etj. Çdo fazë e shoqërizimit të individit ndikohet nga faktorë dhe mjedise socialkulturore të ndryshme, të cilët evoluojnë në rrjedhën e kohës dhe përgjatë cikleve të shoqërizimit të çdo individi.

Kjo temë ndihmon nxënësin të njohë ndikimet e veçanta të mjedisve dhe faktorëve të ndryshëm (familja, shkollimi, grupet e vogla të shoqeve dhe shokëve më të afërt, mjetet e komunikimit masiv, opinioni publik), si dhe të përshkruajë veçoritë e ndikimit të faktorëve të tillë në shoqërinë shqiptare të ditëve tona.

Rezultatet e të nxënit

SHOQËRIZIMI

Orë të sugjeruara: 6 orë

Njohuri

Aftësi

<p>Shoqërizimi, Procesi i shoqërizimit Vetja shoqërore Tjetri Faktor shoqëror Mjedis shoqëror Ciklet e jetës</p>	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ shpjegon kuptimin sociologjik të shoqërizimit në formimin e personalitetit të njeriut; ▪ jep disa shpjegime kryesore sociologjike të procesit të shoqërizimit (vetja shoqërore dhe marrja e rolit të tjetrit sipas xh. H. Mid, pikëpamja e Ç. H. Kult për shoqërinë si pasqyrë etj.); ▪ shpjegon ndikimet e veçanta të mjedisve dhe faktorëve të ndryshëm (familja, shkollimi, grupet e vogla të shoqeve dhe shokëve më të afërt, mjetet e komunikimit masiv, opinioni publik); ▪ përshkruan veçoritë e ndikimit të faktorëve të tillë në shoqërinë shqiptare të ditëve tona; ▪ përshkruan ndikimin e filmave me procese gjyqësore dhe me dhunë në procesin e shoqërizimit të adoleshentëve shqiptarë; ▪ përshkruan karakteristikat kryesore të shoqërizimit në ciklet e jetës (fëmijëria, adoleshencia, moshë e rritur e hershme, moshë e pjekurisë dhe pleqëria); ▪ analizon veçoritë e shoqërizimit përgjatë cikleve të tilla të jetës në shoqërinë shqiptare; ▪ përgatit një detyrë analitike sipas temave të përcaktuara në tekst ose që i përcakton mësuesja/mësuesi, duke pasur parasysh veçoritë e qytetit ose të krahinës ku jetojnë nxënësit.
<p align="center">TEMATIKA 3: DEVIANCA</p> <p>Sjellja deviante është dukuri komplekse, e konstatuar në të gjitha shoqëritë dhe në të gjitha kohërat. Sjellja deviante ushtron ndikim të shumëllojshëm në dukuritë e proceset shoqërore, në zhvillimin e shoqërisë. Me qëllim që sjelljet deviante të jenë sa më pak problematike, është e nevojshme që nxënësi adoleshent t'i njohë ato dhe shpjegimet e tyre sociologjike, sidomos në shoqërinë shqiptare. Kjo temë ndihmon nxënësit të kuptojë sjelljen deviante si një dukuri komplekse dhe të eksplorojë ndikimin e shumëllojshëm të saj në dukuritë e proceset shoqërore.</p>	
<p align="center">Rezultatet e të nxënit DEVIANCA Orë të sugjeruara: 8 orë</p>	
<p>Njohuri</p>	<p>Aftësi</p>

<p>Devianca</p> <p>Sjellja deviante. Deviancë parësore dhe dytësore</p> <p>Faktorë që përcaktojnë një model sjelljeje si deviante</p> <p>Krimi, tiparet e krimit:</p> <p>krimi kundër personit, krimi kundër pasurisë, krimi i urrejtjes ose i mërisë, krimi i “jakave të bardha” dhe i ashtuquajtur “krimi pa viktima” etj.</p> <p>Kriminaliteti, viktimat e krimit</p> <p>Media dhe krimi</p> <p>Teoritë e ndryshme të shpjegimit të deviancës</p> <p>Funkione shoqërore të sjelljeve deviante, kufij moralë, uniteti shoqëror etj.</p>	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ përshkruan e arsyeton karakterin relativ të sjelljeve deviante, faktorët dhe rrethanat socialkulturore kryesore që përcaktojnë nëse një model sjelljeje është deviant ose jo; ▪ përshkruan pesë tipat kryesorë të krimit (krimi kundër personit, krimi kundër pasurisë, krimi i urrejtjes ose i mërisë, krimi i “jakave të bardha” dhe i ashtuquajtur “krimi pa viktima”; ▪ dallon format specifike të shfaqjes së krimeve të tilla në shoqërinë shqiptare të ditëve tona; ▪ arsyeton prirjet përse meshkujt dhe të rinjtë janë më të kriminalizuar se femrat dhe burrat me moshë më të pjekur si në vendet e tjera, ashtu edhe në Republikën e Shqipërisë; ▪ shpjegon ndikimet e filmave me dhunë dhe procese gjyqësore në modelet e sjelljes së të rinjve shqiptarë; ▪ përshkruan si ndikojnë në sjelljet e tij filma të tillë; ▪ përshkruan shpjegimet kryesore biologjike dhe gjenetike të deviancës; ▪ shpjegon teorinë sociologjike të kontrollit të Trevis Hirshit dhe teorinë e etiketimit të Hauërd S. Beker për shpjegimin e deviancës; ▪ shpjegon kuptimin e deviancës parësore dhe dytësore; ▪ përshkruan funksionet kryesore shoqërore të sjelljeve deviante (pohimi i vlerave kulturore më të rëndësishme, përcaktimi i kufijve moralë, forcimi i unitetit shoqëror, faktor i rëndësishëm ndryshimesh shoqërore); ▪ përshkruan veçori të funksioneve të tilla në shoqërinë shqiptare. ▪ përgatit një detyrë analitike sipas temave të përcaktuara në tekst ose që i përcakton mësuesja/mësuesi duke pasur parasysh veçoritë e qytetit ose të krahinës ku jetojnë nxënësit; ▪ përgatit një ese për një sjellje deviante që shqetëson më shumë të rinjtë adoleshentë.
---	---

TEMATIKA IV: SHITESIMI GJINOR DHE FAMILJA

Dallimet gjinore janë të pranishme pothuajse në të gjitha shoqëritë. Ndonëse kryejnë role plotësuese të domosdoshme për funksionimin normal dhe zhvillimin e shoqërisë, marrëdhëniet ndërmjet femrave dhe meshkujve, jo rrallë karakterizohen nga paragjykime të ndërsjella dhe diskriminimi. Zbehja dhe tejkalimi i dukurive të tilla negative reflektohet edhe në harmonizimin e marrëdhënieve ndërmjet bashkëshortëve dhe përgjithësisht të anëtarëve të familjes, në pakësimin e divorceve e të anëve të errëta të jetës familjare etj.

Rezultatet e të nxënës

SHTRESIMI GJINOR DHE FAMILJA

Orë të sugjeruara: 7 orë

Njohuri	Aftësi
<p>Gjinia, roli i gjinive në shoqërinë shqiptare</p> <p>Pabarazia gjinore, ekuilibri social dhe politik</p> <p>Lëvizje feministe</p> <p>Martesa, format e martesës, endogamia dhe ekzogamia, monogamia dhe poligamia.</p> <p>Funksionet shoqërore të formave të ndryshme të martesës</p> <p>Bashkëjetësa, bashkëjetesa në shoqërinë shqiptare</p> <p>Familja, format kryesore të familjes.</p> <p>Funksionet kryesore të familjes</p> <p>Veçoritë e funksioneve të familjes në shoqërinë shqiptare.</p>	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ përshkruan format kryesore të shfaqjes së pabarazisë gjinore; ▪ përshkruan rolin e veçantë të vajzave dhe grave në shoqërinë shqiptare si faktor që përmirëson komunikimin, si faktor ekuilibrimi në jetën politike etj; ▪ rendit objektivat kryesore të lëvizjeve feministe; ▪ dallon format kryesore të martesës (endogamia dhe ekzogamia, monogamia dhe poligamia) dhe përshkruan funksionet shoqërore të tyre; ▪ rendin pikëpamjet kryesore për dilemën bashkëkohore: martesë apo bashkëjetesë; ▪ përshkruan mendësitë kryesore të shoqërisë shqiptare për këtë dilemë; ▪ rendit format kryesore të familjes; ▪ përshkruan karakteristikat kryesore të familjes shqiptare; ▪ shpjegon funksionet kryesore të familjes (shoqërizimi, rregullimi i marrëdhënieve seksuale, riprodhimi dhe nxitja emocionale e përkrahja ekonomike); ▪ përshkruan veçoritë e funksioneve të tilla në shoqërinë shqiptare; ▪ shpjegon dukurinë e divorcit dhe rrjedhojat shoqërore e psikokulturore të saj; ▪ përshkruan veçoritë e divorcit në shoqërinë shqiptare; ▪ parashtron vizionet kryesore për të ardhmen e familjes. <p>përgatit një detyrë analitike sipas temave të përcaktuara në tekst ose që i përcakton mësuesja/mësuesi duke pasur parasysh veçoritë e qytetit ose të krahinës ku jetojnë nxënësit;</p>

TEMATIKA V: RACAT DHE ETNICITETI

Fjala *etni* dhe sidomos fjala *racë* përdoret dendur në jetën e përditshme. Shpesh këto fjalë përdoren me kuptime të gabuara dhe krijojnë pështjellim rreth grupimeve të popullsisë që shënojnë. Për racat dhe etnitë dhe sidomos për marrëdhëniet ndërmjet tyre lënda “Sociologjia” ofron kuptime të sakta, të cilat i ndihmojnë nxënësit adoleshentë të klasës XII të vetëdijesohen, jo vetëm për të mos rënë në kurthin e paragjykimeve racore ose etnike, por edhe për t’u bërë veprimtar shoqëror për komunikime e marrëdhënie sa më harmonike ndërmjet grupimeve shoqërore me përkatësi të ndryshme racore, etnike.

Rezultatet e të nxënësve

RACAT DHE ETNICITETI Orë të sugjeruara: 6 orë	
Njohuri	Aftësi
<p>Racat (kaukazianët, mongoloidët, negroidët) dhe karakteristikat kryesore të tyre.</p> <p>Etniciteti, pakicat etnike dhe marrëdhëniet e tyre me popullsinë në shumicë.</p> <p>Paragjykime dhe diskriminime mbi baza racore dhe etnike.</p> <p>Marrëdhëniet ndërmjet shumicës dhe pakicave etnike në shoqërinë moderne (pluralizmi, asimilimi, veçimi, shfarosja).</p> <p>Veçori të marrëdhënieve të popullit shqiptar me pakicat kombëtare dhe grupet etnike.</p>	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ shpjegon kuptimin sociologjik të konceptit <i>racë, etnicitet, pakicë kombëtare dhe pakicë etnike</i>; ▪ përshkruan paragjykimet dhe diskriminimet të formuara mbi baza racore dhe etnike; ▪ argumenton pse marrëdhëniet ndërmjet grupeve racore dhe etnike shpesh karakterizohen nga forma të ndryshme paragjykimi dhe diskriminimi; ▪ analizon katër format kryesore të marrëdhënieve ndërmjet shumicës dhe pakicave etnike në shoqëritë moderne (pluralizmi, asimilimi, veçimi (vëtvëçimi) dhe shfarosja); ▪ përshkruan veçoritë e marrëdhënieve të shqiptarëve me pakicat kombëtare ose etnike në vendin tonë; ▪ përgatit një detyrë analitike sipas temave të përcaktuara në tekst ose që i përcakton mësuesja/mësuesi duke pasur parasysh veçoritë e qytetit ose të krahinës ku jetojnë nxënësit.
TEMATIKA VI: ANALIZA SOCIOLOGJIKE E BESIMEVE FETARE	
<p>Besimet fetare kanë qenë dhe janë të pranishme në të gjitha shoqëritë e studiuara deri në ditët tona. Ato paraqiten në forma të ndryshme dhe ndryshojnë në rrjedhën e kohës. Besimet fetare kanë kryer dhe kryejnë funksione të rëndësishme në shoqëri, ndaj dhe janë bërë objekt i shqyrtimeve sociologjike.</p>	
Rezultatet e të nxënit ANALIZA SOCIOLOGJIKE E BESIMEVE FETARE Orë të sugjeruara: 9 orë	
Njohuri	Aftësi
<p>Kuptimi sociologjik i fesë.</p> <p>Funksionet kryesore të fesë (forcimi i unitetit shoqëror; përcaktimi i kuptimit të jetës; faktor i kontrollit shoqëror; ndikime të karakterit shoqëror të të shenjtës).</p> <p>Harmonia ndërjetare si vlerë e</p>	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ analizon përcaktimet kryesore sociologjike të fesë; ▪ përshkruan funksionet kryesore të besimeve fetare (forcimi i unitetit shoqëror; përcaktimi i kuptimit të jetës; faktor i kontrollit shoqëror; ndikime të karakterit shoqëror të të shenjtës); ▪ përshkruan si shfaqet veprimi i funksioneve të tilla në bashkësinë vendore ku jeton ai vetë ose të afërm të tij; ▪ analizon ndikimin e shumëllojshmërisë fetare ndër shqiptarë në pasurimin e mozaikut nënkulturor të kulturës shqiptare;

<p>veçantë kulturore e shqiptarëve.</p> <p>Tipat kryesorë të organizatave fetare (eklesia, dinominejshën, sekti dhe kultu).</p> <p>Veçoritë kryesore të feve botërore (Krishtërimi, Islamizmi, Judaizmi, Hinduizmi, Budizmi dhe Konfucianizmi).</p> <p>Prirjet kryesore të ndryshimit të besimeve fetare (shekullarizimi, laicizmi dhe fundamentalizimi) në shoqëritë moderne dhe në shoqërinë shqiptare.</p> <p>Keqinterpretimet dhe keqpërdorimet kryesore të besimeve fetare.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ përshkruan fakte që provojnë tolerancën, mirëkuptimin ndërjetar të shqiptarëve në ditët tona dhe në të kaluarën, së paku të afërt; ▪ përshkruan tipat kryesorë të organizatave fetare (eklesia, dinominejshën, sekti dhe kultu), ndryshimin e tyre në rrjedhën e kohës si shprehje e shndërrimeve politike e shoqërore; ▪ përshkruan veçoritë kryesore të 6-të feve që konsiderohen fe botërore dhe funksionet e tyre shoqërore të veçanta në shoqëritë ku veprojnë; ▪ analizojnë prirjet kryesore të ndryshimit të besimeve fetare në shoqëri (shekullarizimi, laicizmi dhe fundamentalizimi); përshkruan veçoritë e shekullarizimit dhe të fundamentalizimit në shoqërinë shqiptare; ▪ analizojnë keqpërdorimet (keqinterpretimet e skajshme) kryesore të fesë për qëllime të caktuara ekonomike, politike etj. dhe rrjedhojat e tyre problematike në shoqëri; ▪ përgatit një detyrë analitike sipas temave të përcaktuara në tekst ose që i përcakton mësuesja/mësuesi duke pasur parasysh veçoritë e qytetit ose të krahinës ku jetojnë nxënësit.
<p>TEMATIKA VII: URBANIZIMI DHE KARAKTERISTIKAT E PUNËS NË SHOQËRITË MË TË URBANIZUARA</p> <p>Urbanizimi është një dukuri komplekse përgjatë 10-12 mijë viteve të fundit. Kjo dukuri është përhapur dhe zhvilluar me ritme të shpejta përgjatë dy shekujve të fundit, duke përcaktuar ndryshime rrënjësore jo vetëm në peizazhin urban, por edhe në modelet e organizimit dhe të punës, të sjelljes dhe të të menduarit të shumicës dërrmuese të anëtarëve të shoqërisë.</p> <p>Në shoqëritë industriale shumë të zhvilluara ose pasindustriale puna ka disa karakteristika kryesore, të cilat në mjaft aspekte dallohen aktualisht nga veçoritë e punës në shoqërinë shqiptare. Të rinjtë shqiptarë lipset të njohim karakteristika të tilla. Në procesin e integritimit në sistemin e ekonomive industriale të Evropës e më gjerë dhe ekonomia shqiptare do të profillohet shkallë-shkallë sipas modelit të tyre edhe në çështje të punës.</p>	
<p>Rezultatet e të nxënit</p> <p>URBANIZIMI DHE KARAKTERISTIKAT E PUNËS NË SHOQËRITË MË TË URBANIZUARA</p> <p>Orë të sugjeruara: 8 orë</p>	
<p>Njohuri</p>	<p>Aftësi</p>

<p>Parakushtet e urbanizimit.</p> <p>Qytetet e para dhe ato paraindustriale në vendet e tjera dhe në hapësirën shqiptare.</p> <p>Industrializimi dhe zhvillimi urban.</p> <p>Dukuri dhe prirje bashkëkohore të urbanizimit (shpërqëndrimi urban, zona urbane, përtëritje urbane, xhentrifikimi, eksurbanizimi).</p> <p>Veçori të urbanizimit në Shqipëri pas Luftës së Dytë Botërore.</p> <p>Jeta shoqërore e qyteteve në dritën e interpretimeve sociologjike (Dallime të mënyrës urbane të jetesës nga ajo fshatare, urbanizimi si mënyrë jetese, ekologjia urbane).</p> <p>Veçori kryesore të punës në shoqëritë më të industrializuara (pakësimi i punës së gjallë të njerëzve në bujqësi; rritja e peshës specifike të punëve “jakëbardhë”, shtimi i profesioneve shumë të kualifikuara dhe rritja e rëndësisë së tyre; pakësimi i peshës specifike të të vetëpunësuarve; papunësia; ekonomia e paligjshme; rritja e shkallës së diversitetit në vendin e punës; rritja e shkallës së përdorimit të teknologjive të informacionit)</p>	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ përshkruan parakushtet e urbanizimit dhe karakteristikat e qyteteve paraindustriale; ▪ përshkruan veçoritë e urbanizimit përgjatë periudhës së industrializimit; ▪ analizon dukuritë e prirjet kryesore të zhvillimeve urbane pas Luftës së Dytë Botërore (shpërqëndrimi urban, zona urbane, përtëritje urbane, xhentrifikimi, eksurbanizim); ▪ përshkruan karakteristikat kryesore të urbanizimit në Shqipëri, veçanërisht pas Luftës së Dytë Botërore; ▪ përshkruan interpretimet kryesore sociologjike të jetës shoqërore në qytete (dallimet e mënyrës urbane të jetesës nga mënyra rurale, urbanizimi si mënyrë jetese dhe ekologjia urbane); ▪ analizon karakteristikat kryesore të punës në shoqëritë më të urbanizuara ose më të industrializuara (pakësimi i punës së gjallë të njerëzve në bujqësi; rritja e peshës specifike të punëve “jakëbardhë”, shtimi i profesioneve shumë të kualifikuara dhe rritja e rëndësisë së tyre; pakësimi i peshës specifike të të vetëpunësuarve; papunësia; ekonomia e paligjshme; rritja e shkallës së diversitetit në vendin e punës; rritja e shkallës së përdorimit të teknologjive të informacionit); ▪ krahason përafrimet, dallimet dhe karakteristikat e kundërta të punës në shoqërinë shqiptare të ditëve tona dhe rrjedhojat e tyre; ▪ përgatit një detyrë analitike sipas temave të përcaktuara në tekst ose që i përcakton mësuesja/mësuesi, duke pasur parasysh veçoritë e qytetit ose të krahinës ku jetojnë nxënësit.
---	---

TEMATIKA VIII: SHITESIMI I SHOQËRISË DHE LËVIZJET SHOQËRORE

Shoqëria nuk është një grumbullim njerëzish i paorganizuar. Së paku, që nga lashtësia

klasike greke e romake çdo shoqëri është e përbërë nga grupime shoqërore të caktuara si kasta, klasa, shtresa shoqërore etj. Çdo shoqëri ndryshon edhe në sajë të përpjekjeve të njerëzve për të ndryshuar statusin e tyre në shoqëri, në sajë të përpjekjeve për të kaluar nga klasat ose shtresat me status më të ulët në ato me status më të lartë. Në periudha historike të caktuara, përpjekje të tilla për ndryshim statusesh shoqërore masivizohen, bëhen më të vetëdijshme dhe më të organizuara, shndërrohen në lëvizje shoqërore.

Rezultatet e të nxënit
SHTRESIMI I SHOQËRISË DHE LËVIZJET SHOQËRORE
Orë të sugjeruara: 6 orë

Njohuri	Aftësi
<p>Shtresëzimi – karakteristikë e gjithë shoqërive.</p> <p>Forma të ndryshme të shtresëzimit (sistemi i kastave dhe veçoritë e tij, sistemi i klasave dhe veçoritë e tij).</p> <p>Lëvizshmëria shoqërore strukturore dhe individuale, meritokracia.</p> <p>Klasat dhe shtresat në shoqëritë e vendeve më të urbanizuara (rasti i shoqërisë së SHBA-së).</p> <p>Profilat kryesore të shtresëzimit në shoqërinë shqiptare.</p> <p>Ndryshimi shoqëror dhe karakteristika të tij (i përgjithshëm dhe me veçori dalluese në çdo shoqëri; i qëllimshëm, por i paplanifikuar në të gjitha rrjedhojat; rrjedhoja kontradiktore dhe kohëzgjatje të ndryshme).</p> <p>Tipat kryesorë të lëvizjeve shoqërore (lëvizja alternative dhe ajo realizuese, lëvizja reformuese dhe ajo revolucionare).</p> <p>Faza të lëvizjeve shoqërore, (shfaqja, masivizimi dhe</p>	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ përshkruan karakteristikat kryesore të shtresimit shoqëror; ▪ përshkruan karakteristikat kryesore të organizimit të shoqërisë në sistemin e kastave; ▪ përshkruan karakteristikat kryesore të organizimit të shoqërisë në sistemin e klasave; ▪ analizon dukurinë e lëvizshmërisë shoqërore individuale e strukturore dhe veçoritë e tyre në sistemin e kastave e të klasave; ▪ analizon veçoritë kryesore të klasave e shtresave në shoqërinë e Shteteve të Bashkuara të Amerikës, si një nga shoqëritë e mëdha më të urbanizuara; ▪ analizon dukurinë e ndryshimit shoqëror dhe karakteristikat kryesore të tij (i përgjithshëm dhe me veçori dalluese në çdo shoqëri; përgjithësisht i qëllimshëm, por i paplanifikuar në të gjithë rrjedhojat; rrjedhoja kontradiktore dhe kohëzgjatje të ndryshme); ▪ interpreton idetë sociologjike për lëvizjet shoqërore dhe trupat kryesore të lëvizjeve shoqërore (lëvizja alternative, lëvizje realizuese, lëvizja reformuese dhe revolucione); ▪ analizon veçoritë e lëvizjeve shoqërore në të katër fazat e zhvillimit të saj dhe arsyet kryesore të rënies së lëvizjes shoqërore. ▪ përgatit një detyrë analitike sipas temave të përcaktuara në tekst ose që i përcakton mësuesja/mësuesi duke pasur parasysh veçoritë e qytetit ose të krahinës ku jetojnë nxënësit; ▪ përgatit një ese sipas temës së përcaktuar në libër ose të përcaktuar nga mësuesja.

urbanizimi, burokratizimi dhe rënia).

Veçori të fazave të lëvizjeve shoqërore.

TEMATIKA IX: SHOQËRIA TRADICIONALE, MODERNE, PASModerNE

Shoqëritë ndryshojnë vazhdimisht në rrjedhën e kohës. Ndryshime të rëndësishme janë vërejtur përgjatë kalimit të shoqërive nga faza tradicionale, në atë moderne dhe pasmoderne. Një tablo e përmbledhur e karakteristikave kryesore të shoqërive në këto tri faza të zhvillimit jepet në mësimet e kësaj tematike. Analizat përgjithësuese konkretizohen edhe me fakte e dukuri nga shoqëria shqiptare.

Rezultatet e të nxënit SHOQËRIA TRADICIONALE, MODERNE, PASModerNE

Orë të sugjeruara: 4 orë

Njohuri

Aftësi

Përcaktimi sociologjik i shoqërisë tradicionale dhe moderne.

Dallimet kryesore ndërmjet shoqërisë moderne dhe tradicionale (venitja e komuniteteve të vogla tradicionale; zgjerimi i mundësive për zgjedhje vetjake; zgjerimi i spektrit të shumëllojshmërisë shoqërore; orientimi nga e ardhmja dhe rritja e vetëdijes së kohës).

Veçoritë kryesore të shoqërisë tradicionale shqiptare dhe dukuritë e prirjet kryesore të modernizimit të saj.

Veçoritë dhe sfidat kryesore të shoqërisë pasmoderne (rënia e modernitetit; zbehja e dritës së përparimit; shkenca nuk përballon zgjidhjen e çështjeve; intensifikimi i debateve

Nxënësi:

- përshkruan katër karakteristikat kryesore të shoqërisë moderne sipas Peter Bergerit (venitja e komuniteteve të vogla tradicionale; zgjerimi i mundësive për zgjedhje vetjake; zgjerimi i spektrit të shumëllojshmërisë shoqërore; orientimi nga e ardhmja dhe rritja e vetëdijes së kohës);
- përshkruan karakteristikat kryesore të shoqërisë tradicionale të krahasuara me ato të shoqërisë moderne;
- përshkruan karakteristikat kryesore të shoqërisë tradicionale shqiptare dhe dukuritë e prirjet kryesore të modernizimit të një shoqërie të tillë;
- analizon e interpreton pesë karakteristikat kryesore të shoqërisë pasmoderne (rënia e modernitetit; zbehja e dritës së përparimit; shkenca nuk përballon zgjidhjen e çështjeve; intensifikimi i debateve kulturore; ndryshimi i vazhdueshëm i institucioneve shoqërore).
- përgatit një detyrë analitike sipas temave të përcaktuara në tekst ose që i përcakton mësuesja/mësuesi duke pasur parasysh veçoritë e qytetit ose të krahinës ku jetojnë nxënësit.

kulturore; ndryshimi i vazhdueshëm i institucioneve shoqërore).

TEMATIKA X: METODAT E KËRKIMIT SOCIOLOGJIK

Metodat e kërkimeve sociologjike janë të shumëllojshme. Ato luajnë rol të pazëvendësueshëm për qëmtimin e fakteve shoqërore, për zbulimin e prirjeve të zhvillimit të dukurive, të proceseve shoqërore. Metodat e kërkimeve sociologjike zbatohen të “modifikuara” sipas veçorive specifike të çdo shoqërie. Edhe veçoritë specifike të shoqërisë shqiptare kanë përcaktuar profilin shqiptar të përdorimit të metodave të kërkimeve sociologjike. Njohja e metodave të tilla ndihmon jo vetëm sociologët, por edhe çdo nxënës të kuptojë më shpejt e më mirë dukuritë shoqërore, sidomos ato më të ndërlikuara.

Rezultatet e të nxënit METODAT E KËRKIMIT SOCIOLOGJIK Orë të sugjeruara: 4 orë

Njohuri	Aftësi
<p>Dallimet ndërmjet metodave të kërkimit sociologjik dhe atyre në shkencat natyrore.</p> <p>Eksperimenti sociologjik, veçoritë dhe kufizimet kryesore të tij në shoqëri të tjera dhe ato shqiptare.</p> <p>Lloje të ndryshme të vëzhgimit sociologjik (vëzhgimi i pjesshëm dhe i përgjithshëm, vëzhgim sistematik dhe jo sistematik, vëzhgim i drejtpërdrejtë dhe jo i drejtpërdrejtë, vëzhgim pjesëmarrës dhe jo pjesëmarrës).</p> <p>Anketa sociologjike, përparësitë dhe kufizimet e përdorimit të saj edhe në shoqërinë shqiptare.</p> <p>Intervista dhe roli i saj në studimet sociologjike.</p> <p>Llojet e intervistave</p>	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • përshkruan karakteristikat kryesore të metodave të kërkimeve sociologjike; • përshkruan disa eksperimente sociologjike (eksperimenti në fabrikën Hawthorne dhe eksperimenti në burgun Stanfordin); • krahason përparësitë e kufizimet e një metode të kërkimit sociologjik; • përshkruan reagimet e veçanta të shqiptarëve nëse vihen në një situatë eksperimentale; • përshkruan llojet kryesore të vëzhgimeve sociologjike (vëzhgimi i pjesshëm dhe i përgjithshëm, vëzhgim sistematik dhe jo sistematik, vëzhgim i drejtpërdrejtë dhe jo i drejtpërdrejtë, vëzhgim pjesëmarrës dhe jo pjesëmarrës) dhe procedurën e realizimit të tyre në kushtet e shoqërisë shqiptare; • përdor elementet kryesore të hartimit dhe të realizimit të anketës sociologjike; • harton dhe realizon modele ankete sociologjike, duke pasur parasysh veçoritë e modelimit psikokulturor të shqiptarëve; • përdor kriteret dhe kërkesat kryesore të kampionimit sociologjik, për të realizuar praktikisht kampionime sociologjike të thjeshta; • përshkruan llojet kryesore të intervistave sociologjike (intervista e lirë, intervista e strukturuar dhe intervista gjysmë e strukturuar); • realizon intervista të thjeshta, duke pasur parasysh veçoritë kryesore të formimit psikokulturor të shqiptarëve;

sociologjike (intervista e lirë, intervista e strukturuar dhe intervista gjysmë e strukturuar), përparësitë dhe kufizimet e përdorimit të tyre.

Dokumentet zyrtare e vetjake dhe ndihmesa e tyre në studimet sociologjike.

- përdor dokumente të ndryshme zyrtare dhe vetjake në studimet sociologjike në shoqërinë shqiptare;
- përdor për të lexuar dhe interpretuar nga pikëpamja sociologjike dokumente të ndryshme zyrtare ose vetjake;
- harton një anketë që synon të studiojë një problem rinor të adoleshencës;
- interpreton të dhënat e grumbulluara përmes një ankete të realizuar me nxënësit e klasës ose të shkollës (mund të realizohet edhe si punë në grup).

PESHA E TEMATIKAVE

Nr.	Tematika	Pesha (në përqindje)
1	Kultura, individi, shoqëria (10 orë)	15%
2	Shoqërizimi (6 orë)	9%
3	Devianca (8 orë)	11 %
4	Shtresimi gjinor dhe familja (6 orë)	9 %
5	Raca dhe etniciteti (6 orë)	9%
6	Analiza sociologjike e besimeve fetare (9 orë)	13%
7	Urbanizimi dhe karakteristikat e punës në shoqëritë më të urbanizuara (8 orë)	11%
8	Shtresimi i shoqërisë dhe lëvizjet shoqërore (6 orë)	9%
9	Shoqëria tradicionale, moderne, pasmoderne (4 orë)	7%
10	Metodat e kërkimit sociologjik (4 Orë)	7%
Totali:		100%